

Obraćenje izabranoga naroda.

Kukolja Stjepan.

(Nastavak)

II. Apostazija

U početku 9. glave svoje poslanice Rimljanima (Rim. 9, 6) ustanovljuje sv. Pavao ovu fatalnu činjenicu u historiji svoga naroda. Sigurno nije nitko tako bolno osjećao to tragično stanje židovskog naroda kao on, nekoć zakonski prozelita, učenik Gamalijelov, oduševljeni patriota.

Pogledati ćemo, kako stoji markantna ličnost sv. Pavla prema svome narodu i žalosnom njegovu stanju.

Pavao i sudbina njegova naroda

Onako stvarno, s ljubavlju i sažaljenjem, kao što vidimo kod Pavla, može da piše samo čovjek koji svom dušom ljubi svoj narod. To kazuju riječi: »Jer bih želio da ja sam budem odlučan od Krista za braću svoju«. (Rim. 9, 3). A u istoj (4—6) poslanici Rimljanima, nabraja on divne odlike svoga naroda, da napokon iza krasnog klimaksa toga nabranja još jače istakne strašan paradoks: Odabrani je narod sve to prezreo!

Kad je došla punina vremena, i Krist se pojavio sa svojim kraljevstvom, židovski Mu je narod okrenuo leđa, i pošao svojim putem. A njegov put i put Mesijin nigdje se ne sastaju. Mesija je svečano pozvao taj narod u svoje kraljevstvo, ali se njegov narod oglušio tome pozivu. Došao je i čas, kad se najsilnije pokazala ljubav Mesije prema tom narodu, on stoji pred forumom rimske pravde upravo zato, jer je Mesija; o tom je času ovisio život ili smrt pravoga Kralja; pa u tom najotsudnijem času, narod odlučno zabacuje svoga Mesiju i potpuno Ga se odriče.

★

Ova paradokсна historija izabranog naroda pala je kao težak kamen na Židova Pavla, i olovnom težinom pritisla veliku dušu njegovu. Ta strašna zagonetka nevjere Židova prema Kristu i Njegovu Evanđelju, izražena na početku 9 glave poslanice Rimljanima, i ako ne sasvim jasno, ipak postavlja jedno novo i teško pitanje:

Zašto se to sve posve drugčije dogodilo, nego se u prošlosti moglo očekivati od ekonomije Božjeg spasenja?

»Problem ne bi bio doduše bez važnosti, ali bi izgubio mnogo od svoje tragike, kad bi se kod pojma »odlučen od Krista« radilo samo o manjini židovskog naroda. Ali nevjera Izraela je nevjera čitavog naroda.¹ Maleni dio odabranoga naroda koji je ostao Bogu vjeran i primio Krista, gotovo iščezava prema masi čitavoga naroda. Svoju bol radi toga izražava Pavao klasičnom dirljivošću, kad kaže da bi on sam htio biti odvojen od Krista, samo da spasi braću svoju. (Rim. 9, 3). Koliko je Pavao rekao tom jednom rečenicom, vidi se najbolje iz značenja riječi: herem, što znači: zaklanje, ubivstvo, posvećenje, odjelenje, ili da je stvar tako Bogu prikazana i posvema posvećena da je treba Njemu u čast ubiti ili »uništiti«.² Tim riječima želi Pavao kazati da želi sebi anatemu t. j. vječno odvojenje, no ne od ljubavi Kristove, nego samo od blaženstva i buduće slave. Želi to samo kao uvjet da se Židovi spase.

Isti komentar daje tom mjestu Jakov Tirin, navodeći Budea. »Po Budeovu svjedočanstvu označuje anathema potpuno odjelenje, otsjećenje, posjećenje, ubivstvo. Pavao je dakle želio (kao nekoć Mojsije) herojskim žarom ljubavi (ako bi bilo potrebno ili korisno) da bude zauvijek odijeljen od Krista t. j. ne od Kristove ljubavi i milosti, nego od osobe Krilstove, ili od vječnog blaženstva i buduće slave s Kristom na nebu — samo kad bi na taj način spasio Židove.«³

Lagrange tumači: »Židovi su odijeljeni od Krista; Apostol bi dragovoljno žrtvovao svoje spasenje za njih, prihvatio bi da bude odvojen od Krista, samo da oni ne bi bili.«⁴ Andre Charue primje-

¹ »Das Problem wäre zwar nicht gegenstandslos, aber es würde viel von seiner Tragik verlieren, wenn es sich beim »Losgerissensein vom Christus« bloss um eine Minderheit des jüdischen Volkes handelte. Aber Israels Unglaube ist der Unglaube nahezu der Volksgesamtheit«; Maier: *Israel in der Heilsgeschichte*, p. 8 i 13.

² »Herem: ergo idem est, quod occisio, interfectio, consecrato, anathema, sive res ita Deo devota et in totum consecrata, ut in ejus honorem vel occidi, vel consumi debeat«; Cornelius a Lapide: *Comm. in omnes s. Pauli epistolas*, p. 157.

³ »Teste Budaeo significat totalem separationem, excisionem, succisionem, occisionem. Optabat ergo Paulus (ut olim Moyses) heroico quodam excessu charitatis, aeternum (si opus vel utile foret) separari a Christo id est, non a charitate et gratia, sed a persona Christi, seu ab aeterna beatitudine et gloria futura cum Christo in coelis, dummodo hac via Judaei salvarentur«, J. Tirinus: *Commentarius in s. Scripturam*, p. 231.

⁴ »Les Juifs sont séparés du Christ; l'Apôtre volontiers sacrifierait son salut au leur, accepterait d'être séparé du Christ pour qu'ils ne le fussent pas«, Lagrange: *S. Paul Épître aux Romains*, p. 225.

čuje za Pavla: »Optužili su ga u Jeruzalemu radi izdaje i apostazije, kako međutim bijaše dubok njegov bol radi nevjere njegova naroda«. (Rom. 9, 1; 10, 1; 11, 14).⁵ Pavao je spreman da tu rastavu od Krista i realno provede, kad bi bilo moguće. Nije to fraza, pa ni istočnjačka, bačena u zrak! Naprotiv! Čitava veličina Pavlove ljubavi otskače najjače upravo u tome, što je on f a k t i č n o spreman na žrtvu rastave od Krista, kad bi Gospodin to dopustio.

Kod velikih ljudi tražimo sličnost s kojim drugim velikanom. Čitajući Pavlovu poslanicu Rimljanima u kojoj je on naslikao vatru srca svoga za nevjerni židovski narod, dolazi nam na pamet starozavjetni zakonodavac Mojsije, koji jednom zgodom isto tako nudi Gospodinu žrtvu svoga života za tvrdovrate sinove Izraelove.

Kad je Gospodin dao Izraelcima deset svojih zapovijedi i zadržao Mojsija kod sebe na brdu Sinaju, zapade narod u idolopoklonstvo; Mojsije kad vidje što se zbilo, razbi ploče, i, povrativši se Gospodinu, reče: »Ah, sagriješio je ovaj narod ljuto, načinivši sebi bogove od zlata; ili mu oprosti krivicu ovu, ili, ako nećeš, izbriši mene iz knjige svoje koju si napisao.«⁶

Sveti Ivan Hrizostom ispredujući Mojsija i Pavla kaže: »To je znak one svete duše, jer je volio da bude izbrisan iz knjige Božje radi spasenja Židova. Ali ovaj je volio da zajedno s njima pogine. A Pavao, ne da s njima zajedno pogine, nego dok bi se drugi spasili, sam da bude odvojen od neizmjerne slave.«⁷

Tako je Pavao kao nekad Mojsije izlio svoje, u ljubavi vulkansko srce, i ponudio ga Gospodinu uz beskrajno tešku cijenu, ne bi li tako odvratio od naroda svoga groznu apostaziju. Duša njegova, videći kako nije moguće da Gospodin primi žrtvu njegova života, upire svoj pogled k nebu. Zna da jedino odanle može doći svjetlo da rasprši tešku tamu židovske nevjere. Bog, koji je dao Izraelu svoja obećanja, jedini može unijeti svjetlo u kobni problem opće židovske apostazije... U toj nadi piše: »A nije nipošto moguće da je propala riječ Božja« (Rim. 9, 6).

Znajući da jedino od Boga može sve očekivati, ispituje Pavao tragiku odabranog naroda koji svom silom hoće da u svom zakonu nađe pravdu, ali je nikako ne postizava.

Iustitia ex lege

I ovo je jedan težak problem. Pogani nijesu tražili pravde, a postigli su je u Kristu. I to onu pravdu po vjeri. A što je s Izraelom? Evo porazne konstatacije Pavlove: »A Izrael koji je išao za zakonom pravde, nije dostigao zakona« (Rim 9, 31). Apostol dalje traži

⁵ »On l'accussait à Jérusalem de trahison et d'apostasie et cependant combien fut profonde sa douleur devant l'incrédulité de son peuple! (Rom. 9, 1; 10, 1; 11, 14), A. Charue: L'incrédulité des Juifs dans le N. T., p. 299.

⁶ Ex. 32, 31, 32.

⁷ Migne: P. graeca, L, p. 477.

razlog, i odmah sam odgovara: »Zašto? Jer nije tražio pravde iz vjere, nego iz djela«.

Tim problemom, koji je imao otsudnu riječ u otpadu odabranog naroda, bavi se sada Pavao. Priznaje da njegov narod ima revnost za Boga, samo što nažalost ta revnost nije razumna. Ponovno nadovezuje razlog, zašto Židovi nisu postigli pravde, koju su željeli: »Jer ne poznavajući pravde Božje i tražeći da svoju pravdu postave, nisu se pokorili pravdi Božjoj (Rim 10, 2, 3).

Nitko od razumnih stvorova nije bez zakona. Veli lijepo Joannes a Garcum: »U hramu ljudskog srca postavio je Bog sudište, i na stijenama njegovim urezao zakone rukom svojom. Razum je učinio sucem, savjest tužiteljem, misli svjedocima koje optužuju ili brane čovjeka okrivljenika.«⁸

Pogani imadu nepisani zakon, vječno utisnut od Vrhovnog Zakonodavca u dušu, i po tom će zakonu biti suđeni. Odabrani je narod imao zakon, koji mu je dao sam Gospodin na gori Sinaju. To je dekalog, samo jedan dio onoga zakona što ga je Bog dao svom narodu, no koji je urezan i u razumnu ljudsku narav. Sve ostale zakone dao je Gospodin svome narodu preko Mojsija. Izvršivanje zakona proizvodilo je: »zaslugu«, dok je naprotiv svaki prestupak zakona povlačio za sobom: »grijež«. Točnim vršenjem zakona htjeli su Židovi postići pravednost: što je točnije vršenje zakona i što je više učinjenih djela po zakonskim propisima, to je i pravednost veća. A pravednost je oslobodenje od grijeha i spasenje već na ovom svijetu, a završiće se u nebeskoj slavi na drugom svijetu. Da nitko drugi, osim Židova, ne može doprijeti do sfernih visina pravednosti, bio je Židovima nepobitan aksiom. Ljestve koje vode do tih visina jesu i ostaju samo norme Mojsijeva zakona. Zakon je sve, a izvan zakona nema ništa!

To je ona katastrofalna orijentacija prema kojoj je židovski narod isključivo uredio svoje djelovanje. Ona je imala svoju fatalnu posljedicu za odabrani narod.

Nije zakon za Židove imao biti zamka u koju će se uhvatiti da nikad više ne mogu iz nje izaći. Zakon je imao svoju dobru svrhu. To su bile stube i čvrsta vrata koja su ga vodila u blaženstvo kao u neku divnu katedralu. Čovjek je znao što je dobro, a što zlo. Ali taj zakon mu nije pružao pomoći da se kloni grijeha, niti je davao sredstva da ga se oslobodi. Zakon je kao liječnik otkrivao Izraelcu rane i upućivao ga na lijek da vapije za liječnikom duša: Spasiteljem.«⁹ Zato nije ni mogao da donese ploda pravednosti. Pravednost je, kako je shvaća sv. Pavao, tek onda prava:

⁸ »In basilica cordis humani Deus tribunal constituit, legesque in ejus tabulis incidit digito suo, rationem creavit iudicem, conscientiam actorem, testes cogitationes, quae vel accusant, vel defendunt ipsum hominem reum«, Migne: Epistola ad Romanos p. 65.

⁹ Dr. F. Zagoda: Sv. Pismo N. Zavjeta, nota p. 281.

»kad nas čini pravednima, ne pred ljudima, nego pred Bogom; koja se sastoji u pomirenju čovjeka s Bogom po vjeri u Krista, kao što se pravednost Židova sastoji u ispunjavanju zakona pred ljudima.«¹⁰

Židovski je narod bio ekscesivno i ekskluzivno odan zakonu, i to ga je dovelo do propasti. A. Charue veli za Pavlove sunarodnjake: »Kamen spoticanja za njegove sunarodnjake je bio pogrešni sistem koji ih je nadahnjivao u traženju pravde. Oni su htjeli pravdu postići izvršavanjem zakona, kao da je mogu sami po sebi steći umnožavajući djela.«¹¹ Izvršujući zakon, Židovi su tražili samo svoju pravdu, a nijesu ni pomišljali da traže jedino ispravnu, pravdu Božju. Zato ih kori sv. Augustin riječima: »Jer su se nasitili svoje pravde, nijesu gladovali pravde Božje.«¹² Taj egocentrički sistem koji je sve, pa i pravednost koncentrirao na sebe i na svoje naravne sile, doveo je i Židove do nekoga maglovitoga duševnog stanja, koje se očitovalo u pogubnom, pretjerano razvijenom formalizmu, drvetu bogate krošnje, ali nikakvih plodova. Tim su se formalizmom Židovi sve više udaljivali od objektivne pravednosti kojoj je izvor u vjeri očekivanoga Mesije. S pravom je Ivan Hrizostom prekoravao Židove: »Nerazumni bijahu Židovi, i nikada nijesu opažali vlastite grijehe, nego podvrženi najgorim prestupcima, opravdali su svagdje sami sebe. To ih je najviše uprostatilo i odvelo od vjere.«¹³

I tako, držeći se s jedne strane grčevito zakona, tražeći svoju pravdu, odbili su se od Krista i presjekli jedinu cijev po kojoj im je mogla Božja pravda usrećiti duše. Ta cijev jest vjera u Sina Božjega, Mesiju. Velika je razlika između zakona Mojsijeva i zakona koji je došao po vjeri Kristovoj. To su po svojoj naravi dva različna svijeta koji su ipak međusobno čvrsto povezani, jer je jedan bio priprava drugome. Zakon je Mojsijev vodio Kristu kao k svojoj svrsi i svršio je svoju zadaću onda, kad je Krist zadovoljio za grijehe ljudskoga roda. Mojsijev zakon i Kristovo Evanđelje najuže su združeni, te se ne mogu rastaviti, a da ne potamni jedno i drugo. Ako odstranimo njihovu međusobnu vezu, tada ne možemo pravo shvatiti ni zakon ni Evanđelje.¹⁴

¹⁰ »Quae nos facit justos, non coram hominibus, sed coram Deo; quae sita est in reconciliatione hominis cum Deo, per fidem Christi, sicuti Judaeorum iustitia sita erat in impletione legis coram hominibus«, Cor. a Lapide: Commentaria in omnes s. Pauli epist. p. 176.

¹¹ »La pierre d'achoppement pour ses compatriotes fut le système erroné qui inspirait leur recherche de la justice: ils voulaient la conquérir par l'observation de la Loi, comme s'ils pouvaient se la faire eux-mêmes en multipliant les oeuvres«, A. Charue: L'incrédulité des Juifs dans le N. T. p. 291.

¹² »Quia sua iustitia saturati, iustitiam Dei esuriebant«, Migne: P. L. XXXV, p. 1607.

¹³ P. graeca, LVII, p. 185.

¹⁴ Dr. F. Zagoda: Sv. Pismo N. Z., nota, p. 300.

Krasnu paralelu o ta dva zakona navodi Cornelius a Lapide: »Zakon djela je stari zakon; zakon vjere novi; zakon djela sadržava zapovijed; zakon vjere pomoć. Zakon djela daje svijetlo da spoznamo; zakon vjere daje snagu da izvršimo. Zakonom djela kaže Bog: učini što zapovijedam; po zakonu vjere učimo: daj što zapovijedaš. Zakon djela je onaj što propisuje izvanja djela i čine, i to mnoge; zakon vjere je onaj što uređuje nutarnje čine, među kojima je prva vjera i ljubav.«¹⁵

Mojsijev zakon ne može pomoći, ma i kako prema njemu pružamo ruke i vapimo za pomoć. Zakon vjere može nam pomoći, jer njemu dolazi životna snaga iz nepresušnoga vrela milosti koje je provrelo na Kalvariji. To su zapravo dva kraljevstva: »Jedno je kraljevstvo zakona, drugo je kraljevstvo milosti; jedno je prema grijehu nemoćno, pače umnožava grijeh, a drugo uništava grijeh i daje snagu da ga više ne počinimo; jedno je zakonodavstvo izdano po Mojsiju, drugo je spasenje doneseno po Sinu Božjem; jedno je naređenje koje se daje slugama i robovima, a drugo je manifestacija očinske ljubavi.«¹⁶

Mojsijev zakon je sjena dobara. Mojsijev zakon ima svrhu da židovski narod pripravi za novozavjetni zakon mira i ljubavi. Naličje pravde imalo je da nade svoje divno lice u pravdi Kristove vjere. Međutim »Židovi nijesu razumjeli namjere Božje. Oni su se oslanjali više na djela nego na vjeru, budući da nisu shvatili da je Krist temeljni kamen, oni se spotakoše.«¹⁷ Izrael će učiniti protivno nego što su učinili pogani, ali i s protivnim rezultatom.

Iustitia ex fide

Nema razlike između Židova i Grka. Isti je Gospodin svima, bogat za sve koji ga zazivlju. (Rim 10, 12). Tim je riječima sv. Pavao naglasio generalni zakon koji jednako vrijedi za Židove kao i za nežidove. Taj novi zakon je zakon evanđelja. Židovima je lozinka: Pravda po djelima! t. j. samo djela spasavaju. Novi zakon naprotiv apodiktički traži vjeru u rassetoga Sina čovječjega. Ta nova ekonomija spasenja, novi izvor pravde, doveo je sinagogu i židovski narod, do potresne krize. Tko je kriv što Židovi nisu shvatili novi čin Božje ekonomije, vidjećemo kasnije. Činjenica je

¹⁵ »Lex factorum est lex vetus; lex fidei est lex nova; lex factorum continet praeceptum; lex fidei auxilium. Lex factorum dat lucem, ut sciamus; lex fidei dat virtutem, ut faciamus. Lege factorum dicit Deus: Fac quae jubeo; lege fidei dicimus: Da quod jubes. Lex factorum est ea, quae externa opera et facta, eaque multa praescribit; lex fidei est ea, quae actiones interiores ordinat, inter quas prima est fides et amor«, Cor. a Lapide: Commentaria in omnes s. Pauli epist. p. 76.

¹⁶ Lagrange: Saint Paul, Épître aux Romains, p. 187.

¹⁷ o. c., p. 248 i 249.

da su se Židovi čvrsto ogradili zidom zakona, kao jedinom uvjetom pravde, i da nisu nikako htjeli da izlaze iz tih utvrda.

Premda Pavao neustrašivom sigurnošću često naglasuje da je Pravda moguća jedino po vjeri u Rasketoga, ipak je židovski narod pošao svojim putem. Pred njima su stajale dvije mogućnosti: Ili da se spotaknu na kamen t. j. na Rasketoga, u njihovim očima »sablazan«, pa da iza toga »padnu u sramotu«; ili da se pouzdaju u rasketog Mesiju, i da se na taj način očuvaju od »sramote«. Pred tu su dilemu bili stavljeni svi ljudi, Židovi jednako kao i pogani. Židovi su se odlučili za prvu mogućnost, a dosljedno i za njene žalosne posljedice. Toussaint kaže: »Iz čitavog sv. Pisma i iz svoje vlastite povijesti, Židovi su morali znati da pravednost dolazi od Boga, a da nije plod čovječjeg napora; oni su trebali da shvate da je ona plod milosti, a ne djela.«¹⁸

Već u prvoj glavi poslanice Rimljanima kaže sv. Pavao sasvim jasno: »Jer se u njemu otkriva pravda Božja iz vjere u vjeru, kao što pisano: pravednik živi od vjere« (Rim. 1, 17). Pa opet: »Jer svaki koji priziva ime Gospodnje, spasiće se«. (Rim. 10, 13). Spasiti se i pravdu postići može samo onaj koji se ne spotakne o kamen na Sionu što ga je Bog sam postavio. Spasenje i opravdanje dolazi samo i jedino po vjeri u Sina Božjega. I opet kaže sv. Pavao: »Sudimo dakle da se čovjek opravdava vjerom bez djela zakona«. (Rim. 3, 28). Vjera je sada sve, a zakon je prestao. Na tu misao navodezuje Lagrange: »Zakon nije dakle više obvezatan za spasenje, i pouzdavati se u zakon znači zabacivati spasenje.«¹⁹

Misao: Vjera opravdava i spasava, koju je Pavao potkrijepio dokazima Staroga i Novog Zavjeta, dobiva najjasnije osvjetljenje u čitavoj soteriološkoj misiji Kristovoj. To se jasno vidi iz poslanice Apostola naroda. Kad bi izvor pravde bio samo u zakonskim djelima — a ne u Isusu Kristu rasketome — onda bi nam Kalvarija sa svojim križem bila najteži problem, dapače i potpuni nesmisao. S principom: Jedino vjera u Krista rasketoga opravdava i spasava, stoji i pada egzistencija sakramenata, pače egzistencija čitave Crkve.

Otcijepljenima od Boga po grijehu, može da dode spas jedino iz kalvarijske Žrtve. Pavao u potpunoj oštini postavlja tu tezu: »Jer Krist kad još slabi bijasmo, umrije u vrijeme pravo za bezbožnike. Ta jedva tko umire za pravednika«. (Rim. 5, 6). Mało kasnije dodaje: »Jer kao što nepokornošću jednoga čovjeka mnogi postadoše grešnici, tako će i pokornošću jednoga mnogi postati pravednici«. (Rim. 5, 19).

Jedino je dakle velikosvećenička žrtva Kristova izvor one pravde za kojom je uzalud težio Mojsijev zakon i Židovi. Aplici-
rajući na to Petar Lombardijski kaže: »Po Kristu dakle, a ne po

¹⁸ Toussaint: Les Épitres de s. Paul, p. 255.

¹⁹ Lagrange: S. Paul, Épître aux Romains, p. 188.

zakonu dolazi pravda, jer kad bi po pisanom ili naravnom zakonu bila pravednost, onda bi Krist uzalud umro. A ako nije uzalud umro, dakle, u Njem se jedinom opravdava bezbožnik, jer mu se vjera u Njega uračunava u pravdu. Nijedan se dakle čovjek ne može ni na koji način opravdati i izbaviti od srdžbe i kazne osim po vjeri i sakramentu krvi Kristove«. ²⁰

Iz svega ovoga proizlazi da je narod židovski strašno pro-mašio. Tražio je pravdu, ali na krivim stazama. Pred Židovima su stajala zakonska djela, i oni su, misleći da vide u njima objektivan izvor pravde, imali pred sobom doista samo fatu morganu. Težili su doduše za pravdom, ali ne za Božjom nego za svojom. Stoga im je i rezultat traženja bio negativan. Oni, kojima su se otvorili prvi izvori Božjih napitaka, ostadoše potpuno žedni; kojima su bile namijenjene prve zrake evandeoske vijesti, i čije su duše morale prve zasjati sjajem pravde i blistavom ljepotom milosti, ostadoše u tami.

Predestinacija

Važno je da vidimo, ne snosi li sam Gospodin, vječnom odredbom svojom, odgovornost što je narod židovski pao u potpunu tamu.

Gospodin je Suveren, On je sve, čovjek je prema Njemu jedno ništa. Pa ako je Gospodin odvijeka preodredio, i nepromjenljivim planom uredio ovakav historijski razvoj odabranoga naroda, onda je jednim potezom sve riješeno, i nije više potrebno trošiti riječi. Ako slobodna volja pojedinca i naroda nema nikakva udjela u njegovu djelovanju, ne snosi ni odgovornosti.

No stvar stoji drukčije.

Sveti Augustin je definirao predestinaciju ovako: »Preodređenje svetih nije ništa drugo nego predznanje i priprava Božjih darova kojima se najsigurnije spasavaju, koji se god spasavaju«. ²¹ Bog može čovjeku dati, i daje mu različne svrhunaravne darove na pr. vjeru, mučeništvo, djevičanstvo. Najveći dar što ga razumna narav može da primi, je vječno gledanje Boga u slavi nebeskoj. One koje je Gospodin odvijeka pripravio i odredio da prime taj najveći dar, njih je odvijeka i pozvao i učinio ih sličnima Sinu svomemu. (Rim, 8, 20).

²⁰ »Ex Christo ergo non ex lege est iustitia, quia si per legem scriptam vel naturalem esset iustitia sine fide Christi, ergo Christus gratis moreretur. Si autem non gratis mortuus est, ergo in illo solo justificatur impius, cui credenti in eum deputatur fides ad iustitiam. Omnis ergo humana natura et justificari et redimi ab ira, id est a vindicta nullo modo potest, nisi per fidem, et sacramentum sanguinis Christi«, Migne: P. L. Tom. 191, p. 1473.

²¹ »Haec est praedestinatio sanctorum nihil aliud: praescientia sc. et praeparatio beneficiorum Dei, quibus certissime liberantur, quicumque liberantur«, P. latina, p. 1014.

Uvjet jest, da duša bude, u času smrti, u stanju milosti posvetne. Bog zna sve one koji će biti dionici njegovog najvećeg dara. On ih je istina, odvijeka preodredio, ali iza kako je predvidio da će oni surađivati s njegovim milostima.

Bog, dakle, nikoga ne preodređuje ni za pakao ni za nebo prije, nego je predvidio njegova dobra ili zla djela. U najvećem Božjem daru surađuje Bog koji dijeli milost, ali i čovjek, koji slobodnom voljom upotrebljuje ili odbacuje darovanu milost. Na taj veliki čin pripravlja Gospodin čovjeka dajući mu vjeru da može spoznati Njegovu volju. Tu prvu milost vjere, kao početak pravde, daje Gospodin bez obzira i neovisno od naših dobrih ili zlih djela. Prva milost vjere je dakle nezasluzeni dar Božji koji nam On daje sasvim neovisno od naših djela. Bog ga daje kome hoće. Ali ga i čovjek prima — ako hoće — jer je slobodan.

Bez milosti se u vrhunaravnom redu ne možemo ni maknuti. Bog daje svakom čovjeku sasvim dovoljno milosti da se spasi. Izvor milosti jesu Kristove zasluge. Veći broj milosti, iznad minimuma, nije On dužan dati nikome. Milost ne ruši slobode volje, nego ta dva elementa moraju ići paralelno; ni milost sama za sebe, ni slobodna volja sama za sebe, ne mogu postići svrhe za koju je Bog čovjeka stvorio, i za koju je Krist na Kalvariji prolio svoju krv.

U svijetlu tih istina pristupamo k jednom od najtežih teoloških problema, predestinaciji. Nije li možda Bog odvijeka odredio da Židovi u najsvečanijem času, kad se Mesija pojavio u svom narodu, zapadnu u tamnu noć kojoj ni otkuda ne sviće zora? Je li Bog svojom vječnom odlukom odredio da njegov brižno odgajani narod padne u apostaziju? Ako je tako, tko se može oprijeti Njegovoj volji? Ali evo što kaže sv. Pavao: »Dade im Bog duha ukočenosti: oči da ne vide i uši da ne čuju sve do današnjega dana« (Rim. 11, 8). »Duh ukočenosti, veli Tirin, označuje najviši stupanj tromosti koja oduzima svaki osjećaj očima i ušima, tako da ne vide, ni ne čuju.«²² Pavao međutim malo dalje nastavlja s Davidom: »Neka bude stol njihov zamkom i mrežom i sablazni plaćom njima«. I svršava upravo drastično: »Neka potamne oči njihove da ne vide, i leđa njihova jednako da su pognuta« (Rim. 11, 9, 10).

Za ovo mjesto veli Maier: »To je momenat gdje se Psalam i Deuteronomium zajedno sastaju, gdje momenat »otvrdnuća« i duhovne zaslijepljenosti najoštrije dolaze do izražaja.«²³ Jakob Tirin

²² »Spiritus soporis, significat altissimum veternum, qui omnem oculorum et aurium sensum adimit, adeo, ut non videant, neque audiant« (Cypr., Chrys., Isidorus, Cor. a. Lapide); Tirinus: Comm. in s. Scripturam p. 235.

²³ »Das ist der Punkt, wo Psalm und Deuteronomium 29, 3 zusammentreffen, wo das Moment der »Verhärtung«, der geistigen Verblendung am schroffsten zum Ausdruck kommt«, Maier: »Israel in Heilgeschichte, p. 114.

dodaje tim riječima: »da ne misle ni na što nebesko ili božansko, nego da misle, traže i žele samo zemaljsko.«²⁴

Kako da se rastumače ove teške proročke riječi koje kao da nameću misao: Bog je sam svojom odlukom bio uzrok da srce njegova naroda bude suha, beskišna zemlja u onom času, kad je nebeski Vrtljar došao da stvori na toj zemlji raj raskoši?

Najprije evo jedne paralele iz historije židovskoga naroda! Gospodin šalje Mojsija i Arona k faraonu da pusti Židove iz egipatskoga sužanjstva, pa da ih tada Mojsije uvede u obećanu zemlju. Faraon se opire pozivu Božjem. Bog zato kažnjava njega i čitav egipatski narod sa deset zala. Konačno zaglavi egipatska konjanička vojska u valovima Crvenoga Mora.

U tom nizu zbivanja reče Gospodin Mojsiju: »Idi k faraonu, jer sam dao da otvrdne srce njegovo i sluga njegovih, da učinim ove znake svoje na njemu«. I opet malo dalje govori Pismo: »I učini Gospod te otvrdnu srce faraonovo, i ne pusti sinova Izraelovih«. Slično malo kasnije. (Ex, 10, 1, 20, 27).

Svi oblici glagola »indurare« na ovim mjestima označuju aktivni potez s Božje strane. Jasno se vidi da je Bog sâm zadro u stvar. Ako je Bog uzrok što je otvrdnulo srce faraonovo, onda On odgovara za sve posljedice, pa prema tome se faraonu ne bi moglo ništa imputirati.

Na sličan je način otvrdnulo srce odabranoga naroda. Na njihove je oči sjeo mrak i tama. Pa ako je Gospodin aktivni faktor svega toga, onda i taj narod ostaje bez krivnje.

Od temeljne je ovdje važnosti značenje glagola: indurare. To je i ključ za rješenje problema otvrdnuća, i faraona, i odabranog naroda.

Jakob Tirin veli za riječ »indurat« ovo: »Ne direktno i vlastito (kako pogrdno govori Kalvin i puritanci), nego nevlastito i indirektno, tim samim što se ne smiluje, nego oduzima posebna i česta pomagala milosti, i dopušta da grešnik u svojoj zloči i tvrdokornosti — (na koju je ljudsko srce odmah spremno čim nema obilnije milosti Božje) — ustraje i raste, te ga zatim odbacuje, ali (dopušta) iz drugih pravednih razloga prilike da u njima još jače otvrdnu.«²⁵

Dok je Bog s jedne strane podigao svog proroka Mojsiju da ispuni zadaću koju mu je On povjerio, dotle je s druge strane na pozornicu postavio faraona da mu oponira. Za otvrdnuće faraonovo, a prema tome i za otvrdnuće naroda odabranoga, veli Lagrange: »Ipak sama riječ otvrdnuti, učiniti srce tvrdim, nepristupačnim po-

²⁴ »ut jam non caelestia vel divina: sed solum terrena sapiant, quaerant, desiderant«, Tirinus: Commentarius in s. Scripturam, II. p. 235.

²⁵ Tirinus: Comm. in s. Scripturam, II, p. 232.

kajanju, pretpostavlja već loše raspoloženje, kao što tvrdokornost pretpostavlja već stvorenu odluku.²⁶

Mojsije je tip čovjeka koji teži za milošću, a faraon tip onoga koji prkosi i odbija milost. »Kao što oba pretstavljaju najočitije opreke u izraelskoj povijesti, ovaj tip upropastiteljâ, onaj tip spasiteljâ naroda, tako se odražuje na njima i najkrajnija opreka obzirom na uspjeh božanske volje: ovdje pomilovanje, tamo otvrdnuće.«²⁷

Iz ovog tipičnog primjera faraonova vidimo, kako se slobodna ljudska volja može do krajnjih granica opirati milosti. Bog daje svakom dovoljno milosti, a čovjek slobodnom voljom može tu milost odbiti. Bog ne može čovjeka siliti, ali može i takvo otvrdnuto srce upotrebiti za provođenje svojih planova. Bog je faraonu dao sasvim dovoljno milosti da se, surađujući s njima, spasi. Faraon je zatvorio svoje srce, t. j. Bog mu nije dao onaj višak milosti koji bi bio mogao da rastopi led okorjelosti i otvrdnulosti njegova srca. To znači onaj: »induravit«.

Gospodin mu nije morao dati taj višak. Faraon nema prava to tražiti od Gospodina. Uopće se ne može govoriti o pravu. Faraon ničim nije zaslužio da mu Gospodin daje bilo kakav višak milosti iznad onog minimuma koji mu je dovoljan za spasenje, a koji je i on dobio. Pa pošto je okrenuo svoje lice od Gospodina, uzima ga svemogući Gospodar da na njemu pokaže veličinu svoje božanske pravde. Na Mojsiju pokazuje milosrde, a na faraonu pravdu. Gospodin time nije povrijedio ničije pravo. Nije uništio ničiju slobodu. Konačno On je vlastan da jednu posudu upotrebi »za čast, a drugu za sramotu«. (Rim. 9, 21).

Sasvim analogni slučaj bio je s odabranim narodom.

Ali zašto je Bog u neizmjernom redu mogućnosti izabrao baš onakav red gdje će se faraon oglušiti glasu milosti? Zašto je Gospodin u neizmjereno brojnim kombinacijama izabrao baš ovu u kojoj će njegov narod pasti u noć i tamu, u apostaziju, premda u njegovoj sredini sja božansko Sunce pravde?

Da li je Gospodin i jedan čas zapustio svoj narod? Zar nije Gospodin dao dovoljan broj milosti onima koji su mu bili osobito dragi? Dao je!

Ali zašto je izabrao baš taj red mogućnosti? To On jedini zna! To je duboko zapečaćena tajna — mysterium!

²⁶ Lagrange, o. c. p. 235.

²⁷ »Wie beide die äussersten Gegensätze in Israels Geschichte darstellen; dieser der Verderber, jener der Retter des Volkes; so spiegelt sich auch in ihnen ein äusserster Gegensatz des Erfolges des göttlichen Willens ab; hier Begnadigung, dort Verhärtung«, Loch und Reischl: Die heiligen Schriften des a. und n. T., p. 47.